

La necessitat de la comptabilització de les operacions econòmiques en espais inferiors a la regió: algunes reflexions derivades de l'estructura del sistema de comptes nacionals

Josep Oliver i Alonso

Il·lustríssim Degà del Col·legit d'Economistes de Catalunya, Sr. Andreu Morillas, Sr. President de la Societat Catalana d'Economia Dr. Josep Jané Solà, membres del Jurat del Premi Catalunya d'Economia, Josep Manuel Basañez, Joaquim Muns, Antoni Serra Ramoneda i Josep Vergés, membres de la Junta de la Societat Catalana d'Economia, senyores i senyors, amigues i amics, es per a mi un veritable plaer poder compartir amb vostés aquest acte de lliurament del Premi Catalunya d'Economia d'enguany, honor que han tingut la benevolència d'otorgar-me i pel qual els expresso el més sentit agraïment, que voldria fer extensiu a la Caixa de Catalunya, entitat que dota de contingut econòmic el premi.

El treball en equip

Abans d'encetar propiament la meua exposició voldria fer esment al contingut de treball en equip que tenen les recerques que han estat guardonades per la Societat Catalana d'Economia; en efecte, en el si del Departament d'Economia Aplicada de la UAB es và constituir, sota la meua direcció, al voltant de 1987 un grup de recerca que va encetar el que, amb posterioritat, s'ha convertit amb en un dels seus actius i del propi departament, és a dir, una línia d'investigació adreçada a l'estimació de macromagnituds d'àmbit inferior a Catalunya. En aquell primer equip varen formar-hi part la professora Isabel Bussom, profunda coneixedora de tècniques econòmiques i el Dr. Joan Trullén, professor d'Economia Regional i, com a fruit del nostre treball va apareixer la primera estimació, des de la peonera del Dr. Muns a principis dels anys setantes, de la renda per habitant de Barcelona, els seus districtes i els municipis de l'AMB referida a 1985; la posterior incorporació de la Dra. Anna Matas i Prat -experta també en models econòmics-permetè, conjuntament amb la codirecció exercida amb el Dr. Trullén, dur a terme dues investigacions addicionals sobre la renda a la ciutat de Barcelona en el període 1979-87 i sobre l'estructura productiva de la ciutat i de l'àrea metropolitana a 1985, obres totes elles ja publicades, encara que algunes molt recentment. La dinàmica de la recerca i dels grups que la realitzen té les seves propies lleis i, com a conseqüència d'un conjunt de factors, l'equip -reforçat amb la incorporació de joves nous membres als que inmeditament farè referència- dirigit per qui els parla i amb el suport de la professora Anna Matas- ha continuat treballant en aquesta mateixa direcció, amb investigacions sobre la producció a la ciutat a 1990, a partir de dades directes d'empreses localitzades a la mateixa i a les disponibles de la Central de Balances del Banco de España, i estimacions de la taxa de variació del producte local, efectuades amb models econòmics que han permès la construcció successiva d'una sèrie de producte interior brut de la ciutat de Barcelona, a partir de les dades obtingudes per a 1990; paral·lelament, la combinació de models econòmics i ARIMA de series temporals ha permès introduir en els darrers anys prediccions força precises de la variació del PIB local per sectors en el darrer trimestre de cada any i per l'exercici següent (valgui com exemple que l'efectuada a novembre de 1993 sobre el creixement de l'economia de Barcelona per 1994 fou de l'1.7 per 100, xifra relativament propera a la que finalment acabarà generant-se). Al costat d'aquesta línia, l'equip que dirigeixo ha continuat aquella encetada inicialment i així han estat ja publicades les estimacions de la renda referides a 1989 i estan en curs de finalització les que permetran allargar la sèrie des d'aquest exercici fins al 1993.

Com he comentat ja, aquesta llarga producció econòmica ha estat possible, a més a més de per la intervenció dels membres més seniors de l'equip, pel treball pacient, tediós a voltes però sempre, així ho vull creure, estimulants d'un ampli conjunt de col·laboradors de recerca, joves llicenciats o en la seva fase final per arribar-hi, que han donat el millor de la seva capacitat -i els puc assegurar que és molta- per que aquestes estimacions veiessin la llum; em sembla de justícia destacar en aquest moment a Carola Adam, Josep Leon, David Mallafrè, Ivan Muñiz, Albert Roca, Adrià Royes, Xavier Ramos, Pep Ruiz, Joan Torrent i David Vegara la seva dedicació i esforç i la convicció que sense el seu treball i suport la feina realitzada i, en conseqüència, l'honor que avui la Societat Catalana d'Economia em concedeix, no hagués estat possible. En aquest ordre d'idees és també precís fer una menció específica a l'Ajuntament de Barcelona, que ha encarregat aquestes investigacions, en la persona de la Sra. Narcisa Salvador que, primer des del Departament d'Estudis de l'Àrea d'Hisenda i després com a directora del Gabinet de Programació del mateix Ajuntament, va confiar en la nostra capacitat per a dur a bon port aquest tipus de recerca, en especial en uns moments -ara ja fa quasi vuit anys- en els que la necessitat de realitzar estimacions de renda i producció en àmbits tant reduïts no era en absolut tant evident.

Finalment, una referència més ampla i molt plaent al treball de les doctores Isabel Bussom i Anna Matas i del Dr. Joan Trullén; soc un convençut que, en Economia Aplicada, la investigació individual- encara que possible- difícilment pot arribar a resoldre el conjunt d'aspectes que apareixen si aquella té el plantejament rigorós i ambicions que a una bona recerca s'exigeix; cada cop és més necessari l'obtenció de recursos que permetin la suma d'esforços d'un ampli equip en el que la programació informàtica i l'ús de programes econòmics és absolutament obligada. El volum d'informació precís, l'obligació de treballar amb dades originals, i per tant de transformar aquesta informació primària en d'altre útil per a l'anàlisi, genera un conjunt de necessitats econòmiques, informàtiques, analítiques i d'obtenció d'informació que un investigador individual és incapaç d'aconseguir. Per economistes, com és el meu cas, situats ja a la ratlla dels cinquanta la transformació que ens ha exigida l'avenç informàtic i econòmic ha estat, com poden imaginar, molt considerable, en especial si es recorda que les nostres promocions, allà en els anys seixanta, varen ser educades en una visió de l'economia més històrica i menys formalitzada i, per descomptat, amb un nul aprenentatge del que després ha estat l'explosió informàtica. Sense concedir a l'econometria res més del que raonablement li pertoca, soc un convençut que els models econòmics, útils a voltes i innecessaris d'altres vegades són, tanmateix, sempre imprescindibles per a contrastar una determinada proposició teòrica. I, en aquest sentit, però anant encara més enllà, tinc la certesa que el temps que s'utilitza en l'anàlisi empírica, si bé poc brillant i amb resultats genys vistosos a curt termini, constitueix -conjuntament amb la modelització adequada i els elements històrics i socials del país- l'eina imprescindible per a l'avenç en el coneixement de la nostra economia. Des d'aquest punt de vista, el treball realitzat al principi d'aquests vuit anys per la Dra. Isabel Bussom i, en els darrers sis, per la Doctora Anna Matas ha estat absolutament decisiu, en especial les aportacions d'Anna Matas en la modelització amb dades de panel, expressades en taxes de variació i en models ARIMA de determinació de l'estructura matemàtica que genera una sèrie econòmica i permet la previsió de valors futurs. Des dels primers models econòmics realitzats amb dades cross-section de 50 províncies referides a un sol exercici, fins als treballs actuals que combinen dades de panel corresponents a més de 10 anys, amb variables fictícies temporals i territorials, conjuntament amb modelitzacions de sèries temporals s'han succeït, efectivament, els vuit anys que s'escolen des de la primera a la darrera investigació realitzada en aquest àmbit, recorregut un llarg camí tendent a la millora en les nostres estimacions. Pel que fa al Dr. Joan Trullén, voldria destacar-ne aquí de forma molt expressa com, després de la primera estimació de la renda que vaig dirigir, es va incorporar a la codirecció de les investigacions a que he fet esment anteriorment, aportant el seu ampli coneixement del territori i probada capacitat analítica, al temps que la seva innata facilitat per divulgar les principals conclusions de part dels treballs i, malgrat que en una fase posterior va deixar el nostre equip, el seu estil de treball, rigor analític i capacitat de síntesi han estat presents en els successius grups de treball que han continuant aquella feina.

Per tant, recullo aquest premi amb la convicció que la Societat Catalana d'Economia ha volgut reconèixer en el meu treball la continuïtat en la direcció d'un grup de recerca -constituït per un conjunt notable d'investigadors- que ha extès les seves investigacions en un ample període de temps i, per tant, en nom propi i d'en Joan Trullen, Anna Matas i Isabel Busom i Adam, Leon, Mallafre, Muñiz, Roca, Royes, Ramos, Ruiz, Torrent i Vegara els expresso el més profund agraïment.

Realisme de les estimacions

Fet aquest necessari -i absolutament imprescindible- aclariment sobre els equips que han elaborat els treballs que han estat premiats voldria realitzar unes reflexions a vola pluma sobre les principals conclusions obtingudes i unes consideracions addicionals referents a la conveniència, oportunitat i realisme d'aquestes d'estimacions.

Començant per aquest darrer punt, permeti'm uns comentaris sobre la necessitat d'aquest tipus de treball i sobre el seu realisme descriptiu, ja que no s'els escaparà que no tots els nostres col·legues tenen la mateixa opinió respecte de la possibilitat d'arribar a estimar macromagnituds d'àmbit local o inferior a la regió, en especial aquelles que fan referència a la producció; crec que, per centrar el debat, és necessari estudiar atentament dos tipus de problemes d'ordre diferent; per una banda, plantejar la viabilitat de l'estimació d'agregats com renda o producció a nivell inferior a la regió; dit d'un altre manera, té sentit el càlcul del producte o de la renda familiar en l'àmbit local o supramunicipal? És possible estimar-ne la seva evolució futura? s'està en una economia massa oberta que impedeix el càlcul correcte de les principals identitats econòmiques? Per un altre costat, suposant que la resposta a la pregunta anterior fora afirmativa, és necessari aquest tipus de treball? O l'esforç realitzat no millora substantivament l'anàlisi més agregada i, en conseqüència, podem rebutjar-lo sense perdre capacitat interpretativa?

Per respondre a la primera pregunta, és a dir la referent a si és possible l'estimació d'aquest tipus de magnituds en territoris inferiors a la Regió, crec que una manera correcte d'abordar-la és remarcant com, en el camp de l'anàlisi econòmica, sovint estem limitats a la investigació d'aquells elements per els quals es disposa de dades, produïnt-se el fenomen de que l'estudi de la realitat econòmica es troba profundament afectat per l'existència d'informació disponible més que per la naturalesa intrínseca dels problemes. Aquest aspecte, que no és en absolut nou a la nostra ciència, era ja analitzat extensament per Haavelmo quan, en el seu conegut treball sobre la probabilitat al 1944, sostenia que en economia era necessari distingir els experiments que els economistes desitjarien fer, si poguessin aïllar determinats fenòmens, i els realitzats per la naturalesa i dels quals som purs observadors, arribant a la conclusió que, per l'avenç de la teoria, són necessaris els primers mentre que les dades econòmiques de que realment es disposa són del segon tipus. Aquesta reflexió d'un dels pares de la moderna econometria serveix per il·lustrar adequadament el que m'agradaria transmetre'l's parcialment avui: sovint, en l'estudi de la realitat econòmica més propera, ens trobem limitats no per la manca d'instruments teòrics que permetin comprendre-la adequadament sinó per l'absència d'informació correctament dissenyada per a l'anàlisi. I, en el terreny de l'estadística econòmica, la disponibilitat de dades ve determinada pel marc conceptual i estadístic dels Comptes Nacionals entesos en un ampli sentit (comptes nacionals estrictes, Taules Input-Output, Comptes Financers, Balança de pagaments, etc.). Estic convençut que el disseny dels moderns sistemes de comptabilitat nacional en la dècada dels quaranta ha quedat, en certa mesura, fossilitzat i amb dificultats per adaptar-se a les necessitats d'un món més complex i competitiu, en el que les diferències de productivitat, de pautes de consum, d'inversió, d'estalvi o d'estructura financera de les empreses cal tenir-les molt present si es vol que les accions de la política econòmica acabin donant els resultats esperats. L'aparició d'aquests sistemes en els anys 30 i 40 s'adreçà a resoldre problemes de funcionament conjunt de l'economia, fins al punt que un dels seus fundadors, el professor Colin Clark, podia afirmar al 1937 que l'objecte de l'economia -al qual devia servir la comptabilitat de les operacions econòmiques- era, seguint a Pigou, "augmentar la mitjana de la renda nacional; estabilitzar el seu curs en el temps i, (...) , igualar la

seva distribució entre les persones”. Aquesta visió dels objectius últims de l’economia, tan clara també a Timbergen, impregnà la concepció que ha presidit les successives reformes de la comptabilitat dels grans agregats econòmics d’un país, des del sistema de comptes de l’OCDE, fins a la de les Nacions Unides de 1968, o a la més recent de 1993: l’objectiu d’aquesta informació estadística és, en darrera instància, el control del cycle de l’economia en el seu conjunt i, per pròpia naturalesa, els esforços estadístics s’adrecen al coneixement de les variables econòmiques en forma agregada.

Els sistemes de comptes regionals

Com a resultat d’aquesta concepció, els sistemes de comptes regionals tenen un paper marginal en l’estadística moderna, fins al punt que -des de la meua òptica- no mereixen realment aquell qualificatiu els escassos agregats que sota aquest rètol en l’actualitat subministren els diferents instituts d’estadística. Un exemple de les mancances en la comptabilització de les operacions a nivell territorialment suficient en seria l’inexistència -en els moderns sistemes de comptabilitat regional- de procediments estandars, típics, ordinaris per a la determinació d’una magnitud de tanta importància com és la del saldo del compte de capital de la regió, és a dir, si aquest espai econòmic posa a disposició de la resta del país recursos o, pel contrari, els hi presten per a finançar la seva inversió. I aquest problema no és específic de casa nostra en absolut; en línia amb el disseny anterior, l’estadística internacional no ofereix millores respecte de la que avui es realitza a casa nostra, generant dades de producció regionals mitjançant l’expedient de distribuir territorialment aquelles a partir de ratis diversos; així, en l’àmbit europeu, el sistema SEC subministra informació de producció i renda a nivell central, regionalitzant-les en funció de determinats elements, al temps que s’elaboren fluxes de mercaderies com aproximació als intercanvis exteriors regionals, encara que sense connexió en un sistema integrat de comptabilització. Altres països, com Austràlia, que publiquen comptes regionals prou extensos, tampoc calculen el saldo net interregional, a l’igual que succeeix en els Estats Units, mentre que Canadà realitza una aproximació, això sí molt indirecta, al saldo exterior de les seves economies provincials i, en general, la resta de països avançats el màxim que poden avançar és en estimacions dels fluxes de mercaderies entre diferents regions. A Catalunya, encara que ha existit una literatura relativament abundant respecte del càlcul del saldo dels seus intercanvis amb la resta d’Espanya i amb el món, i també treballs que han estimat els fluxes financers, l’experiència dels darrers trenta anys posa de relleu que, amb l’excepció del coneixement dels intercanvis comercials, no ha estat possible tencar les relacions econòmiques catalanes amb l’exterior, ni en l’àmbit de les operacions reals ni pel que respecte a les financeres, amb les excepcions apuntades. Així doncs, és clar que a nivell regional existeixen problemes estadístics de gran envergadura que no tenen que veure justament amb la disponibilitat de dades sinó amb la concepció que ha presidit el neixament, evolució i estructura dels moderns sistemes de comptes nacionals i de fluxes financers; i aquests problemes no solsament no han frenat la producció d’estadístiques econòmiques d’àmbit regional sinó que, pel contrari, les han estimulat fortament.

Així, de les reflexions anteriors arribem a la convicció que l’estimació de magnituds d’àmbit inferior a l’estat no depen tant de l’existència, en un moment concret, de les esmentades dades, sinó del disseny que presideix el sistema estadístic de comptabilització de les operacions econòmiques. Tanmateix, molts economistes, que estarien d’acord en aquestes idees quan es parla de comptes regionals, probablement discreparien amb nosaltres en referir-nos a comptes d’àmbits inferiors. La seva argumentació deriva de que l’activitat econòmica en un espai urbà o metropolitana és massa oberta com per que tingui sentit econòmic l’obtenció de magnituds referides a la producció. Des d’aquest punt de vista, és necessari distingir amb claredat entre les dificultats de recollida d’informació econòmica i la coherència de la mateixa; així, quan es contempla la renda des del punt de vista de la seva generació, la localització dels llocs de treball aporta l’element imprescindible per poder afirmar que un territori determinat realitza una producció específica; quan es mira aquell procés analitzant la distribució de les rendes generades, els problemes exis-

tents en considerar la distribució territorial entre comunitats autònomes, per exemple, són els mateixos que apareixen en un àmbit inferior. Finalment, en analitzar el procés productiu a partir dels components de la demanda final és quan destaca clarament la insuficiència estadística, encara que no es pot argumentar que aquesta impossibilitat resti vàlidesa a les estimacions efectuades des de l'òptica de la producció o de la generació de rendes. Ja he comentat l'impossibilitat dels actuals sistemes de comptes regionals per estimar el saldo exterior de la regió; podríem afegir a aquest elements que la majoria dels sistemes més avançats tampoc subministren dades de consum públic agregat ni de formació bruta de capital regional; en conseqüència, les mateixes dificultats que apareixen en l'àmbit local per a l'estimació del saldo dels intercanvis entre el municipi o l'àrea metropolitana i la resta del territori, o per la determinació del producte local des del punt de vista de la despesa, es troben també a escala de la regió i no per això es considera que no és necessari continuar avançant en tancar el cercle circular de la renda per a la regió, sinó, justament, tot el contrari.

Així, a la qüestió plantejada inicialment respecte de la raonabilitat de l'estimació d'agregats econòmics locals o metropolitans i sobre la seva possible evolució, la resposta apunta clarament a que aquella és possible i, addicionalment, a que no existeixen elements metodològics diferenciats als que dificulten la seva obtenció en territoris més amplis.

Al marge de l'existència dels problemes de còmput, cal referir-se breument a continuació, al segon problema esmentat al principi d'aquesta intervenció, és a dir, l'esforç realitzat aporta nous aspectes útils per a l'anàlisi econòmica, o no la millorem i, en conseqüència, és un exercici que es pot rebutjar?. Crec sincerament que tant pels elements descriptius que apareixen d'aquest tipus d'estudi com per consideracions teòriques de més rellevància a les que tot seguit faré referència, apareix amb claredat que no solsament és convenient sinó també necessari avançar per aquest camí.

La funció de consum

Més endavant em referiré a algunes conclusions que hem extret dels treballs sobre Barcelona i la seva àrea d'influència, però ara voldria fer esment a un altre aspecte i és el de les conseqüències diferenciades que tenen les accions de la política econòmica quan es desagreguen els seus resultats per espais territorials diferenciats.

Per posar un exemple concret del que vull expressar, tot el debat dels setanta, vuitanta i noranta sobre les característiques de la funció d'estalvi de les famílies -i els asseguro que ha estat un debat rellevant i intens- deriva de la necessitat de desagregar la funció de consum estandard (sigui keynesiana, de cycle vital o de renda permanent) en els diversos components per nivells de renda, edats o per espais territorials.

Així, la funció de consum per a Catalunya o per Espanya mostra unes característiques mitjanes de cycle vital que, quan es desagreguen per nivells de renda, ofereixen aspectes molt clars keynesians en els nivells més baixos, mentre que quan es consideren les diferents edats matitzen la caracterització de cycle vital, incorporant-hi un paper important per a les herències, tal com apareix a Itàlia o a Japó. Tanmateix, quan es devalla territorialment, aquelles mitjanes ofereixen canvis que van més enllà de dispersions al voltant dels paràmetres que la funció agregada mostra: a Andalusia, per exemple, la funció de consum pasaria a ser fonamentalment keynesiana mentre que per Catalunya estrictament de cycle vital; i si aquesta anàlisi es detalla per grandària de municipis apareixerien propensions a l'estalvi sensiblement diferents. D'aquesta manera, a la tradicional distinció de funcions de consum per nivells de renda o per edats, caldria afegir-hi les que es deriven de les distintes dotacions de riquesa física i financera i de renda permanent i aquest conjunt de factors tenen trasllació molt diferenciada en el territori. Aquesta reflexió, com poden comprendre, està estretament vinculada amb el problema metodològic, més general, del trànsit des de les dades microeconòmiques a les funcions agregades i constitueix, encara avui en dia, un dels aspectes de debat més rellevants de la economia; sensa volguer entrar ara i aquí en cap

discussió sobre aquest tipus d'elements sí vull afirmar la meua convicció de que la construcció de les funcions macroeconòmiques a partir d'espais territorials -quan més reduïts millor- hauria de permetre matisar i ponderar les conseqüències que determinats instruments de la política econòmica poden acabar produïnt.

Vista la possibilitat i necessitat d'aquest tipus d'investigació, voldria referir-me, ja per acabar, a algunes de les conclusions que hem obtingut en aquests anys respecte de l'evolució econòmica de Barcelona i la seva àrea d'influència, comentant certs aspectes de la base econòmica de Barcelona i de la dinàmica de la producció i de la distribució de la renda en el període 1985-1994.

Començant per la base econòmica de la ciutat i de la seva àrea cal destacar, sintèticament, alguns trets característics de la producció, ocupació i estructura productiva. Així, pel que fa a l'ocupació és precís remarcar, en primer lloc, que el pes de Barcelona com a centre d'atracció de treball ultrapassa llargament la seva dimensió demogràfica estricta, amb aproximadament un 50% de l'ocupació provincial i més del 70% de la de l'Àrea, davant del 37% i 55 % del total de població, respectivament; addicionalment, en segon lloc, Barcelona és clarament una ciutat fonamentalment terciària, ja que 2 de cada 3 llocs de treball es localitzen en aquests sectors, configurant-se com un espai urbà fonamentalment productor de serveis personals i a les empreses, amb aproximadament un de cada quatre llocs de treball radicats en aquests tipus de serveis (Finances, Ensenyament, Sanitat, AA.PP. i Altres serveis personals i a les empreses). Tanmateix, malgrat aquestes dades, Barcelona es configura com el principal centre industrial de l'Àrea Metropolitana i de tot Catalunya, oferint més llocs de treball industrials que la resta de municipis de la mateixa.

La base econòmica de Barcelona

Aquest procés de concentració de la població ocupada, i per tant de la producció, a la ciutat central s'ha ralentitzat en la darrera fase expansiva del cicle 1986-1991; en efecte, de l'anàlisi de les dades censals d'ambós exercicis apareix que dels 240.000 nous ocupats a l'Àrea Metropolitana vora el 55 per 100 de l'augment de l'ocupació del període s'ha concentrat a Barcelona ciutat. D'aquesta manera, entre 1986 i 1991 el paper de Barcelona s'havia modificat en una doble direcció: per una banda, reduït el pes com a centre d'atracció ocupacional ja que si a 1986 el 73% de l'ocupació de l'Àrea estava radicada a Barcelona ciutat, a 1991 aquest percentatge havia disminuït 5 punts percentuals fins situar-se en el 68%, com a conseqüència, justament, d'un augment en el quinquenni que superà el 23 per 100 per al conjunt de l'Àrea i del 17 per a la ciutat de Barcelona. L'anàlisi efectuat mostra, addicionalment, que -en especial pels municipis més directament vinculats a Barcelona- el funcionament del mercat de treball de la ciutat central és crucial pel seu nivell d'ocupació; així, Badalona, Cerdanyola, Cornellà, Esplugues, Hospitalet, El Prat, Sant Adrià, Sant Cugat, Sant Just i Santa Coloma de Gramanet, amb més del 40 per cent dels seus residents treballant a Barcelona, depenen fortíssimament de l'evolució econòmica de la ciutat, situació que s'agreuja en els casos de Sant Adrià, Santa Coloma de Gramanet i Hospitalet, ón aquest percentatge supera el 50 per 100.

Simultàniament, malgrat aquesta pèrdua de pes relatiu que s'ha operat en el quinquenni, l'obertura del mercat de treball de Barcelona a la resta de residents a l'Àrea havia augmentat, al temps que el percentatge de barcelonins que treballaven fora de la ciutat també creixia, operant-se d'aquesta manera un procés de creixent integració del mercat de treball de la ciutat central amb el de la resta de l'Àrea; així, si a 1986 els residents a Barcelona significaven vora el 70 per 100 de tota l'ocupació de la ciutat, cinc anys més tard aquest pes havia disminuït en tres punts percentuals, fent augmentar el dels no residents fins el 31.5 per 100: és a dir, a 1991 un de cada tres llocs de treball situats a Barcelona estava ocupat per no residents. Probablement, aquest fenomen respon, entre d'altres característiques, al de relocalització de part de la població de Barcelona a municipis de l'Àrea, al temps que indica processos de segmentació de la producció característics dels anys vuitanta i noranta.

Un altre òptica per a considerar l'activitat productiva de la ciutat central -que aporta elements

importants per a situar la capacitat de resistència a la recessió i la seves possibilitats d'expansió- és la que analitza l'estructura de l'ocupació segons grandàries de les empreses. Així, d'una de les investigacions referenciades anteriorment es desprén que, per a 1990, els ocupats (uns 750.000) es distribuïen en tres terços aproximadament entre empresaris individuals (22 per 100 amb uns 165.000) i assalariats d'empreses inferiors a 5 treballadors (13 per 100, uns 100.000), un altre terç en empreses de 6 a 100 treballadors (uns 250.000 ocupats) i la resta (un 35%) en empreses de més de 100 treballadors (uns 250.000). Les principals conclusions que es poden extreure d'aquesta estructura són, des del meu punt de vista, prou rellevants: a grans trets, l'ocupació radicada a Barcelona es caracteritza per un elevadíssim pes de la petita i mitjana empresa ja que un 35 per 100 de tota l'ocupació ho és en forma d'empresaris individuals o assalariats en empreses inferior a 5 treballadors; en segon lloc, aquesta estructura minifundista es veu reforçada en analitzar les dades referides al total de societats, ja que de quelcom més de 65.000 empreses radicades fiscalment a Barcelona, més de 45.000 ocupaven a menys de 5 assalariats i, finalment, en l'altre extrem, 1.900 entitats tenien entre 25 i 50 treballadors i solsament unes 800 entre 51 i 100 i altres 750 més de 100.

L'estructura de l'ocupació acaba marcant lògicament la producció: dos terços del producte de la ciutat són generats en el sector terciari i un terç en el secundari, destacant, dins del primer els subsectors del Comerç i Hostaleria, amb una aportació del 17 per 100 de tot el valor afegit, transports i comunicacions (amb un 13 per 100) i altres serveis (amb el 30 per 100 de tot el VAB de la ciutat); per la seva banda, dins del secundari, el gruix correspon a la indústria química (amb un 20 per 100 del valor afegit industrial), maquinària diversa (amb un 15 per 100) material de transport i altres indústries manufactureres (amb aportacions situades al voltant del 10 per 100). A nivell territorial, el pes de Barcelona respecte del valor afegit de les diferents demarcacions territorials que es considerin és absolutament determinant; pel conjunt de l'Àrea Metropolitana Barcelona significa aproximadament el 75 per 100, per la província al voltant del 55 per 100, vora el 40 per 100 de Catalunya i entre el 7.5 i el 8.3 del total del PIB d'Espanya, xifres totes elles que indiquen la naturalesa de capitalitat econòmica i motor de l'economia catalana que és en la pràctica la ciutat de Barcelona. Addicionalment, aquestes dades permeten una reflexió final sobre la comptabilització de les operacions en el territori: el valor afegit de la ciutat de Barcelona supera el de la majoria de les Comunitats Autònomes espanyoles, éssent solsament inferior al de Catalunya, Andalusia, València i Madrid; és a dir, l'espai urbà barceloní genera un producte superior, per exemple, al País Basc i Castella-Lleó (que aporten aproximadament un 6 per 100 del PIB espanyol) o Aragó i Canàries, amb pesos situats al voltant del 3 per 100. I, en aquest ordre d'idees, crec que tothom estaria absolutament d'acord en millorar l'actual estadística regional de tal manera que permetés tancar el cercle de la renda a cada regió espanyola. Si aquestes aspiracions de la comptabilitat regional són perfectament legítimes, què dir de les necessàries en espais com el de Barcelona ciutat o la seva àrea metropolitana?

Què ha significat la crisi

Sobre aquesta base tan formidable, la dinàmica de la producció a la ciutat de Barcelona és, en la mesura en que marca el tó de Catalunya la mateixa que la del conjunt del país; així, els deu anys que cobreixen els estudis que sobre la producció hem realitzat poden dividir-se en les dues fases del cicle que ha viscut la ciutat: l'onada expansiva 1986-1991 i la recessió 1992-1993 i l'inici de la nova etapa de creixement encetada enguany; en aquesta breu pincellada sobre la dinàmica econòmica de Barcelona em permetran no aturar-me gaire en el període expansiu i dedicar els minuts finals de la meua exposició a l'anàlisi del que ha significat la crisi i com n'ha sortit la ciutat de la mateixa. Així, pel que fa al primer període, es pot afirmar que l'economia de Barcelona ha viscut, recolzada pel procés olímpic, una onada expansiva de difícil comparació amb qualsevol altre període dels darrers vint-i-cinc anys; aquest creixement s'ha fonamentat tant en un augment absolut de l'ocupació molt notable, com -sectorialment- amb un fort dinamisme de tots els sectors. El que voldria destacar ara és que, donat el pes del terciari a la ciutat i la seva major

resistència a la crisi, és en el sector industrial ón cal cercar algunes de les claus de l'èxit econòmic ciutadà i, més en concret, en el fet que abans d'encetar-se la crisi l'estructura industrial de Barcelona estigués caracteritzada per un pes més elevat que en la resta de Catalunya i d'Espanya d'aquelles activitats industrials de demanda forta (energia, química, material elèctric i electrònic, indústria farmacèutica i instruments de precisió, amb vora una tercera part del valor afegit industrial) i un pes, més elevat també, de les de demanda intermèdia (maquinaria, material de transports, alimentació, arts gràfiques i cautxú i plàstics, amb un 45 per 100).

A partir d'aquesta situació, totes les dades apunten a que el saldo final de la crisi no ha alterat sensiblement la situació excepcionalment bona de Barcelona a meitats de 1992. Així, el creixement previst per a 1994 mostren de forma clara que la ciutat es troba ja a l'inici d'una nova fase expansiva, havent-se trencat la caiguda encetada a 1992, amb un ralentiment important del ritme de variació de la producció local aquell any del 0.73%, que s'accentuà al 1993 amb un creixement negatiu del 0.15%; d'aquesta manera, en el darrer any ha finalitzat l'onada cíclica que s'inicià a 1986 i que mostrà una fase alcista llarga i intensa (període 1986-1991) i una de recessiva relativament breu i poc profunda (1992 i 1993). La brevetat del període recessiu, unida a la capacitat de resistència de la ciutat a la crisi, ha tingut com a resultat que el període de baix creixement de 1992 i 1993 s'hagi saldat amb un augment de la producció total en termes reals, si s'incorpora el primer any de la recuperació 1994, obtinguent-se un creixement del producte de la ciutat del 0.7% anual acumulatiu pels tres anys de 1992, 1993 i 1994.

En definitiva, a diferència des anys 1980 a 1985 en que l'activitat econòmica de la ciutat al final del període havia perdut posicions respecte de l'inici, la recent fase recessiva que ha viscut Barcelona ha estat superada amb relativa facilitat, sortint-se de la crisi amb un balanç encara positiu respecte del primer any; aquestes conclusions, tanmateix, no son idèntiques pels diferents sectors ja que mentre que la construcció presenta un saldo clarament desfavorable, la indústria finalitza el període amb pèrdues pràcticament nul·les i els serveis amb clars guanys. Els registres de la recessió viscuda per la ciutat mostren amb claredat que aquesta ha suportat millor que la resta de Catalunya i Espanya el període recessiu i, addicionalment, que està sortint del mateix amb més força, com a conseqüència del joc invers que juguen la indústria i els serveis en les fases recessives i expansives del cicle: en les primeres, ha estat el pes majoritari dels serveis el que ha sostingut l'activitat, mentre que per 1994 el més gran expansió de la indústria eleva el ritme de creixement de Barcelona superant, per primer cop des de principis dels noranta, la taxa de variació dels serveis. D'aquesta manera, l'economia de Barcelona creix més rapidament que la catalana i espanyola, posant de manifest una característica novedosa del model de desenvolupament i transformació de la ciutat, ja que en les fases depressives aguantant millor la recessió, mentre que en l'expansió sembla crèixer per sobre. Aquest fenomen, de continuar en el futur, tendria a concentrar més producció en la ciutat central de Catalunya.

La distribució de la renda

Finalment, pel que fa a la distribució de la renda unes notes sobre la situació relativa dels diferents espais territorials de l'Àrea i la dinàmica dels darrers quinze anys; molt breument, en primer lloc, destacar -pel que es refereix al valor absolut i a les diferències relatives existents entre els distints espais territorials- com la renda disponible per habitant de Barcelona ciutat es situa al voltant d' un 150 per 100 de la d'Espanya i entre el 120 i el 130 per 100 de la de Catalunya, configurant-se la ciutat de Barcelona (conjuntament amb els municipis perifèrics de Sant Cugat i Sant Just, a més a més dels de Tiana, Montgat i Castelldefels) com els nuclis amb renda més alta de l'Àrea; en segon terme, la disparitat de rendes en el sí de la ciutat -amb valors extrems entre 1 i 2 a nivell de districtes-, presenta un ventall clarament inferior a la que s'observa en el conjunt de l'Àrea, ón aquella es situa al voltant d' 1 a 3, entre els districtes de renda més alta (Sarrià, Sant-Gervasi i Les Corts) i els municipis de renda més deprimida (Santa Coloma de Gramanet). Finalment, pel que es refereix a la dinàmica de la renda en el període 1979/93, les principals conclusions poden dividir-se en les tres etapes que ha superat la ciutat en aquests quinze anys: la crisi de

1979 a 1985, la forta expansió de 1986 a 1991 i la recessió del bieni 1992/93. Pel que fa a l'etapa de crisi la renda de Barcelona cau en termes reals, encara que probablement amb menor intensitat que la reflexada pel mercat de treball; addicionalment, la sortida de la crisi s'efectua abans que la resta de Catalunya. A partir de 1986 s'operà un canvi radical d'escenari creixent la renda familiar de forma molt notable en el període expansiu, arribant a 1991 a superar en més del 25% en termes reals la renda per habitant de 1985; com exemple de la plasmació d'aquesta expansió de la renda pot citar-se aquí l'evolució del parc d'automòbils de turisme de la ciutat de Barcelona, des de 1979 a 1992, del que destaca la seva pràctica estabilització en el període 1979/85 i el fortíssim augment des de 1986 a 1990, amb taxes anuals cumulatives de variació que superaren el 3 per 100. Aquesta forta onada de creixement portà a la renda per habitant de Barcelona a guanyar posicions en el contexte comunitari situant-se, a l'alçada de 1992, aproximadament en un 20 per 100 per sobre la mitjana comunitària. Finalment, l'etapa de creixement ha extès els nivells de renda al conjunt de municipis metropolitans, operant-se un tencament del ventall de rendes en els períodes expansius, que actua en sentit contrari a les etapes recessives.

Conclusió

Ja per acabar, crec que tant per les conclusions extrems de les dades que hem elaborat sobre el funcionament econòmic d'un espai com el barceloní, com per les raons més de fons que he apuntat en la primera part de la meva exposició crec que queda demostrada tant la necessitat empírica com la conveniència teòrica de continuar avançant en l'estimació de macromagnituds d'àmbit inferior a Catalunya; la realitat econòmica és massa complexa per què l'anàlisi es fonamenti en mitjanes agregades que res diuen sobre el comportament real dels agents econòmics i sobre les motivacions que els mouen.

Si aquest conjunt de treballs que la Societat Catalana d'Economia ha volgut premiar serveixen, addicionalment, per estimular la creació d'estadístiques dissenyades en funció de l'anàlisi econòmica que el país precisa creguim que el nostre treball s'haurà vist més que recompensat.

Moltes gràcies per la seva atenció.